

BÉKÉS MEGYE
VÁROSAINAK ÉS KÖZSÉGEINEK
TÖRTÉNETE

*

ÍRTA

DR. MADAY PÁL

BÉKÉSCSABA • 1960

GYOMA

Gyoma járási székhely Békéscsabától északnyugatra. Határai: Endrőd, Hunya, Köröstarcsa és Dévaványa. Nyugaton Szolnok megye a szomszédja. Nagy kiterjedésű határához tartoznak: Csudaballa, Telek, Póhalom, Pusárföld, Őzedmajor, Nagyállás, Zöldlaposi tanyák, Pocozug, Halmágy, Patytyasi tanyák, Egei-halom, Zsófia-major és a Keselyői tanyák egy része. Egykor határában állott Ege, Nyárszeg, Félhalom és Varsány elpusztult falvak.

Gyoma határa a *körösi* és *tiszapolgári* kultúrák gazdag lelőhelye. Gyomán, az ún. Nagyszirten találták azt a négy lábú edénytöredéket, amely később a gyulai múzeumba került. Az ásatások alkalmával talált három ivóedény, két törött edény, három füles edény, egy kőbalta, stb. mind az egykori körösi kultúra maradványai. 1904-ben a Kovács-halomból 33 csiszolt kő és csonteszköz, talpköves edények, hét élesre csiszolt kőbalta stb., mint a tiszai kultúra emlékei kerültek elő. Egyik felszínre került öblös edény a tiszapolgári kultúráról tanúskodik.¹

Gyomáról írott emlékeink először a XIII. században tesznek említést, bizonyos azonban, hogy e hely története sokkal korábbi előtörténetre utal. Az ásatások, vagy a véletlen folytán előkerült egykorú emlékek arról tanúskodnak, hogy e környéken valamikor *ősi* emberi kultúra fejlődött ki.

Gyoma (Gyama) feltehetően ősi személynév, s talán a falut is itten lakó ilyen nevű birtokosáról vagy lakosáról nevezték el. E név először a váradi perjegyzőkönyvben fordult elő; e helyen azonban bizonyosan nem dönthető el, hogy a mi falunkról van-e szó.² 1332-ben *Gama* és 1393-ban pedig már *Gyoma* falunk neve.³

E hely a XIV. században már biztosan település, mert egyik forrásunk Pál nevű papját említi, aki 5 garast fizetett a pápának.⁴ Ez időben az iktári Bethlen család a birtokosa, amely csakhamar a Neczpáliakkal pereskedik Gyoma birtokáért. A pereskedés végül is megegyezéssel végződik: a két család megosztozott a falun. A földesurak azonban nemcsak a hártárt osztották meg, hanem a jobbágyokat is. Ez az osztozkodás már nem sikerült feles arányban, mert a Neczpáliaknak a jobbágyoknak csak a harmada jutott, melyet a király 1421-ben meg is erősített.⁵ Újabb bonyodalom akkor keletkezett Gyoma birtokáért, amikor a Neczpáliak fiúörökösök nélkül haltak el. Ekkor követelözött az oldalág Neczpáli Balázs személyében, aki leánya miatt adósságba keveredett. Úgy látszik, hogy a Neczpáli örökösöknek mégis sikerült a gyomai határ egy részét visszaszerezniök, mert

1 V. ö. Banner J. A kőkori élet Békés vármegyében. Gyula, 1941. 6, 7, 41, 54, 60, 63.

2 „Noverint vniuersi quod Antonius de uilla Zupor cum esset (a Heme et Gyoma) citatus Uaradnum ad candentis ferri iudicium...” Kandra K. A váradi regestrum. Bp. 1898. 406, 408.

3 Karácsonyi II. 129.

4 B. O. II. 27.

5 Karácsonyi II. 129—132; Haan 180, 189; Márkus 264, 265, 266.

Neczpáli Balázs török fogsága idején, Neczpáli Anna, Szakolyi László békési várnagy felesége elzalogosította Gyoma felét Zeréndi Tompa Pálnak. A családi háborúság odavezetett, hogy Neczpáli Balázs 1479-ben visszavonatta a Bethlenekkel korábban kötött egyezséget és Gyoma felét elzalogosította 2000 forintért Just Andrásnak. Just azonban később sem lett Gyoma felének birtokosa, mert a hosszantartó per folyamán a Bethlenek rátették kezüket a Neczpálik részére is.⁶

A XVI. század elején már újabb birtokosai voltak Gyomának. A Dóczy család után, 1528-ban, Ferdinánd király Brandenburgi Györgynek ajánlkozta a falut. Amikor azonban a Zápolya-pártiak lettek ezen a vidéken az urak, a Dóczy család visszakapta Gyoma birtokát. Dóczy János halála után fiára, Miklósra szállott a falu. Miklós azonban 1553-ban hűtlenségbe esett és ekkor a király Olcsarovics Benedeknek adományozta. Ez a család sem sokáig maradhatott Gyoma birtokában, mert 1556—1564 között özv. Dóczy Miklósné Gyoma birtokosa.⁷ Hogy ezután a falunak kik lettek földesurai, nem tudjuk.

Kétségtelen az, hogy Gyoma a török időkben fennállott, lakott hely volt. 1552-ben 7 kapu után fizettek adót és 1557-ben 25 (22 régi és 3 új) ház volt benne.⁸ Ebben az időben több mint száz lakosa lehetett a falunak. Az 1563. évi összeírás szerint 27 család és 135 ember lakta Gyomát.⁹ Ebből az időből származó családnevek: Dezső, Erdős, Kettős és Szécsény.

1564-ben valami nagy baj történhetett a faluval, mert lakosai *elfutottak*; talán tűzvész miatt vált lakatlanná. Később bizonyosan megülték, mert egyik 1698-ból származó összeírás arról emlékezik, hogy 1685-ben lakosai *ismét* elfutottak. Hogy milyen okból, nem tudjuk. A karlócai béke idején (1699) aligha lakták a falut, mert 1701-ben tértek vissza a régi lakosok korábban elpusztult templomuk romjai köré, de ekkor sem sokáig maradhattak itt, mert a rácok miatt immár *harmadszor* is futniok kellett. A Rákóczi-szabadságharc alatt 1708 körül néhány lakosa visszatérhetett, de ezek is csakhamar ott hagyták régi tűzhelyüket. Gyoma 1709—1718 között még *lakatlan* volt.¹⁰

Gyoma újabb településére 1719-ben került sor. A régi lakosok közül csak Józsa Lőrincz tért vissza,¹¹ a többi szökött jobbágy volt. Gyomát 1720-ban többi Békés megyei birtokával együtt báró Harruckern János György udvari szállító kapta a császártól. Harruckern Gyomán is megkezdte a telepítést, de hogy a falu lakosai honnan kerültek ide, nem tudjuk. Az ide került lakosok mind reformátusok voltak.

Az 1735. évi békésszentandrásai parasztfelkelésben 9 gyomai jobbágy vett részt, akik közül csak négy tért vissza otthonába.¹²

Gyoma újabb benépesülése bizonyára annak volt köszönhető, hogy a telepések ingeny használhatták a szomszédos egei pusztát. A falu lakossága mind gyorsabban növekedett és egyre kevesebbnek bizonyult a határ. Már 1750-ben gyomaiak bérelték a póhalmi pusztákat. Gyoma határa

6 Karácsonyi uo.

7 Uo.

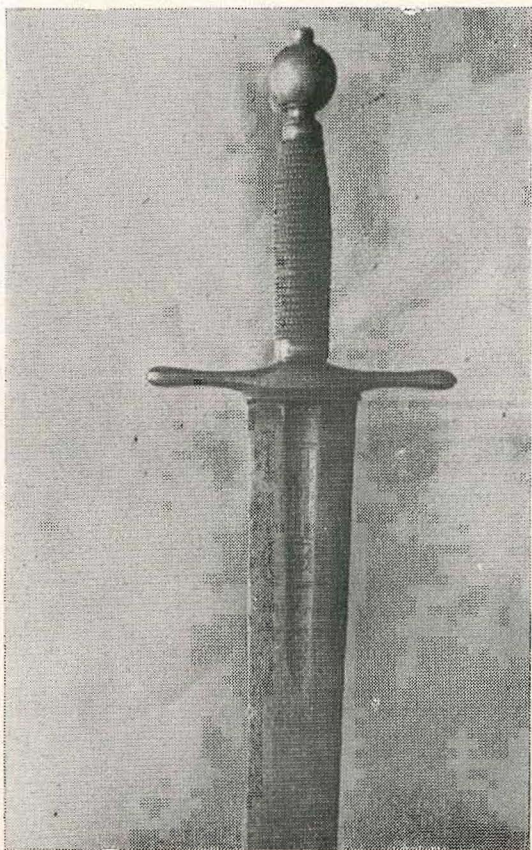
8 Def. II. 204.

9 Uo.

10 Karácsonyi II. 133.

11 Uo.

12 Maday P. Az 1735. évi békésszentandrásai parasztfelkelés, Békéscsaba, 1957. 20.

Harruckern földesúr pallosa

az 1788. évi összeírás szerint 34 888 hold, melyből szántó 14 000 hold volt, a legelő 14 560 holdat, a mocsár és nádas 6328 holdat tett ki. Amikor Csudaballa határát is Gyomához kapcsolták, a falu határa 38 955 kh-ra növekedett.¹³

A gyomai jobbágyok sokszor éles harcot folytattak földesuraik ellen a földért. Ennek lett az eredménye, ha nem is mindenben a jobbágyok megelégedésére, hogy Békés megyében *először* Gyomán, 1832-ben került sor a legelő elkülönítésére. Az uraság azonban az egyezséget nem tartotta meg, aminek aztán per vetett véget.¹⁴

A falut sokszor pusztította a betegség és a tűzvész. 1739-ben 485 gyomait ragadott el a pestis. 1848. április 8-ról kelt feljegyzés szerint ekkor a tűzvész 23 házat hamvasztott el. A ref. templom 1887-ben égett le.¹⁵

A XIX. század elején Gyoma legnagyobb földesura a gróf Stockhammer család volt. Ettől a családtól előbb bérelte, majd 1839-ben megvette a Wodianer család. Ekkor a határ teljhatalmú jószágkormányzója Csepcsányi Tamás lett, aki 1830-ban kastélyt is építtetett Gyomán. Csepcsányi nevéhez fűződik a mezőberényi evangélikus vallású *németek* Gyomára való telepítése.¹⁶ Az új telepesek csakhamar templomot is építettek Gyomán.

A németek Gyomára való településével ismét nőtt a lakosság létszáma. Az első településkor, 1719-ben, kb. 150 főnyi volt a falu lakossága, 1773-ban már 1490, 1827-ben 5244, 1839-ben 5602, 1852-ben 7806, 1890-ben 10 867, 1930-ban 12 244, 1949-ben pedig 11 577.¹⁷ A XVIII. századbeli adatok jól mutatják, hogy a falu újra népesülésének első félszázadában majdnem megtízszereződött a lakosság létszáma.

A XIX. század második felében az egyre kapitalizálódó úri rendszer mind több és több gyomai dolgozót taszított a legsúlyosabb anyagi viszonyok közé. Gyomán csak nagyon kevés ember mehetett el ipari munkásnak, mert a faluban alig volt üzem.

Gyomán 1882-ben nyitotta meg híres könyvnyomdáját Kner Izidor (1860—1935). Kner a székesfehérvári Szammer-féle nyomdában tanulta meg a nyomdászat és könyvkötészet mesterségét. Tizenkét fióknyi betűből és egy kis sajtóból állott a gyomai nyomdaalapítás és az első világháború előtt már fejlődésének csúcán állt. Kner hozta be hazánkba a lipcei egyetemi antikvát és a Bodoni-betűt. Könyvgrafikájával híressé tette nevét külföldön is. Kner Misztótfalusi, Kapronczai Nyerges és Falka Sándor méltó utóda volt. 1930-ban 78 munkással dolgozott.¹⁸ Ez a szám nem volt nagy, mégis innen kerültek ki a helybeli munkásmozgalmak legjobb harcosai.

Gyomán dolgozott 1847-ben Imre Sándor, akinek első cikkeit Kossuth közölte és itt működött a századforduló után a neves Kálmán Farkas, az Új Magyar Athenas szerzője is.¹⁹

A kultúra, a jobb megélhetés utáni vágy sarkalta már a múlt század végén a gyomai dolgozókat a *szocialista* eszmék megismerése felé. A gyo-

13 BL. Jkv. VI. 37.

14 BL. Jkv. 1838. év nr. 347—46.

15 Karácsonyi II. 133.

16 Évk. XI. 99; Karácsonyi II. 134.

17 Utolsó adat: KSH. 1949. évi népsz.

18 A Kner nyomda és a magyar könyvművészet. Bp. 1957., I. XIV. (Sz. n.)

19 Elek L. szíves közlése.

mai parasztnak már a múlt század végén bekapcsolódtak a megyei agrármozgalomokba. Egyik 1898. évi fővárosi rendőrségi jelentés panaszkodik az itteni mozgalmakra, mert „a gyomai járásban Endrődön 100 munkás maradt szerződés nélkül”, mivel a szerződések megkötése idején „túlkövetelésekkel” állottak elő az aratómunkások. Az *éhbérek* miatt bizonyára nem véletlen, hogy a „gyomai járásban a mozgalom leginkább abban nyilatkozott meg, hogy a munkások, az azelőtti szokástól eltérőleg, az uradalomnál az aratási szerződést hosszas alkudozás után közvetlen az aratás előtt kötötték meg”.²⁰

A gyomai munkások részt vettek a szociáldemokrata párt 1905. évi szeptember 10-én tartott rendkívüli kongresszusán is és a többi munkásokkal együtt követelték az általános választójogot.²¹ 1907-ben szembeálltak a koalíciós kormány munkásellenes intézkedéseivel s ezért az államvasúti igazgatóság és a kereskedelmi miniszter utasítására a vasútmunkás-csoport vezetőit megrendszabályozták és részben elbocsátották.²² De a hatóságok ezzel sem elégedtek meg és ez év június 8-án Békés megye alispánja felfüggesztette a *földmunkások* gyomai csoportjának működését.²³

A gyomai proletárok harca azonban csak tovább folytatódott. 1919-ben a gyomai mezőgazdasági munkások mozgalmat indítottak a szabotáló földbirtokosok ellen. A Népszava 1919. január 2. száma „Hogyan gazdálkodnak a nagybirtokosok?” című cikkében írja le az ekkor történt eseményeket. „Az itteni Harkányi-féle birtokon Weinberger nevű intéző közhírré tette, hogy a kukoricatörésre a munkások jelentkezzenek. Jelentkeztek is, de az intéző által egyoldalúan megállapított, egy hold kukorica letakarítása és behozásáért ajánlott egy mázsa kukoricáért ezt vállalni egyáltalán nem akarták, és így kb. 300 holdnyi kukoricatermés maradt lábon. Ezt tette szóvá a helyi Nemzeti Munkás- és Katonatanács e hó 19-én tartott ülésén *Putnoki József* elvtárs. És erre, a vonatkozó határozat értelmében, Kiss László járási főszolgabíró és Harsányi Pál tanácselnök érintkezésbe léptek az intézővel, aki azonban hajthatatlan maradt. Erre a 24-én délután megtartott nagy népgyűlés határozatilag kimondotta, hogy az intéző úr önkénye és vétke mulasztása folytán veszendőben lévő és a mai súlyos viszonyok között olyan égetően szükséges kukoricatermést *közvagyonnak tekinteni . . .*, a kukoricát *felében* letörni, az illető részt az uradalom igájával a község háza egyik erre alkalmas nagy színjébe hazatakarítja és a munka végeztével a *munka arányában a munkások között szétosztja*. A népgyűlés határozatát végre is hajtották és most a kukoricatörés és behordás rendben folyik.” — Ugyancsak a Népszava fent említett száma közli, hogy az intéző „30—40 holdon termelt kendert ott künn a szabadban égetteti el akkor, amikor a ruházati szükségletek pótlása céljából még a csalánt is kényyszerítettünk összeszedgetni”. A gyomai agrárproletárok szigorú megtorlást követeltek „a régi, fecserlően és oktalanul gazdálkodó nagybirtok ellen”.²⁴

A nagybirtokosok népellenes politikája a Horthy-korszakban is folyta-

20 MMI. Dok. 2. k. 487, 565, 566.

21 MMI. Dok. 3. k. 362.

22 Uo. 364.

23 Uo. 498.

24 MMI. Dok. 5. k. 439.

tódott. Jellemző, hogy 1935-ben a községi határ 39 105 kh-jából 16 nagybirtokos kezén a földterület 25 százaléka volt, amikor a kisebb gazdaságok száma 3727-et tett ki.

Ez időben nagybirtokosok voltak Gyoma határában: Bánffy Miklós gr. 723 kh, Bethlen Ödönné gr. 1954 kh, Geist Gyuláné özv. 1224 kh, Gyoma község 1804 kh, gyomai ev. egyház 162 kh, gyomai ref. egyház 232 kh, Hajnal Ferenc 266 kh, Huszár Lászlóné br. 1241 kh, Körös—Tisza—Maros Árm. Társulat 242 kh, Ivánfenéki Árm. Társulat 495 kh, Lénárt István Péter 340 kh, Lénárt József 320 kh, Lénárt Károly Bálint 369 kh, Ozsváth Sándor 571 kh, vitéz Purgly Emil 859 kh, Schwartz Gyula 1059 kh, Vadász Pál 340 kh, és Vásáry Miklósné 326 kh. Emellett 13 100—200 kh közötti földtulajdonos volt a határban.^{24/a}

A nagybirtok tőkeérdekeltségét támogatták a különböző bankok és takarékpénztárak is, mint pl. a Gyoma-Endrődi Hitelszövetkezet, az Endrőd-Gyomai Takarékpénztár Rt. gyomai fiókja, a Békés megyei Általános Takarékpénztár Rt. Békéscsaba-Gyomai fiókja, mely a Gyomai Takarékpénztárból alakult.

A kapitalista szellem támogatói voltak a különböző társadalmi egyesületek is, mint pl. Uri Kaszinó, Alsórérszi Olvasókör, Németvárosrészi Olvasókör, Központi Polgári Olvasókör, Kistréti Olvasókör, Jótékony Nőegylet, MANSz stb.

Gyoma 1944. október 6-án szabadult fel.²⁵ A felszabadulást követően, október 9-én alakult meg az MKP helyi szervezete a régi mozgalmi, építő- és kubikos munkások szervezésében. Első titkára id. Kurcz Mihály volt. A párt megszervezése után alakult meg a 25—30 tagú *vörösőrség*, valamint a háromtagú „direktórium”, melynek tagjai id. Kurcz Mihály, Molnár Antal és B. Szabó József voltak, akik a faluban ilyen tisztséget az 1919-es Tanácsköztársaság idején is viseltek. A párt megalakításával egy időben a munkásmozgalomtól idegen személyek is alakítottak „pártszervezetet”, melynek működését azonban a párt ideiglenes Központi Bizottsága megszüntette és a pártszervezet vezetőségének újjászervezésével id. Megyeri Sándort, Vaszkó Imrét és Varsandán Lászlót bízták meg. Ekkor a párt új titkára ifj. Maász György lett. Ez időben a pártszervezet létszáma kb. 300—320 volt.

A felszabadulás után a község első bírója Molnár Antal lett. A falu első tanácselnöke id. Dékány Károly, titkár pedig Neibort István volt.

1945 év őszén a „direktórium” a vörösőrséggel és a szovjet parancsnoksággal karöltve biztosította az átvonuló szovjet csapatok élelemmel és lakással való ellátását. A felszabadulást követően 30 gyomai jelentkezett a demokratikus hadseregbe.

A község vezetésének helyreállítása után megkezdődött a közigazgatási apparátus megtisztítása, majd a „Földet vissza nem adunk” jelszó hangoztatása mellett a földreform előkészítése. 1945 első hónapjaiban a falu lakossága számottevő élelmiszerral segítette az ostrom alatt álló, éhező Budapest lakosságát.

^{24/a} Gazdacimtar. 1937. 36, 37.

²⁵ A felszabadulás utáni adatok összegyűjtésében nagy segítségemre voltak: Varsandán László, ifj. Dékány Károly, Gyalogh László, Dankó János és Kokavecz János, akiknek ezúton mondok hálás köszönetet.

Az MNDSZ 1945 januárjában özv. Makcsali Elekné, az MSZT 1945 márciusában id. Marjai József, a FÉKOSZ 1945 áprilisában Toldi Gábor, a MADISZ 1945 májusában Patkó Imre elnökletével alakult meg. A Közalkalmazottak Szakszervezete még 1944 decemberében megalakult id. Megyeri Lajos elnökle mellett.

A helybeli földosztó bizottság 1945. március 17-én kezdte meg működését. Igénybe vettek összesen 7146 kh földet, amelyből 332 családnak 3397 holdat osztottak ki.

Először a Kossuth elnevezésű tsz alakult meg 1948 augusztusában 151 kh-on 21 fővel. Ezt követték: a Petőfi Tsz 1949 augusztusában 350 kh-on 16 taggal, 1949 májusában a Dózsa 27 taggal 300 kh-on, 1952 februárjában az Új Élet 21 taggal 210 kh-on, majd 1955 augusztusában 113 taggal 1300 kh-on az Alkotmány elnevezésű tsz. 1957-ben három tsz működött a határban: Alkotmány (1344 kh), Dózsa (1050 kh) és az Új Élet (509 kh) elnevezésűek.²⁶ Az Alkotmány, a Petőfi és Kossuth elnevezésűek összevonásából jött létre.

Gyomán jött létre az országos viszonylatban is kiemelkedő Viharsarok Halászati Szövetkezet 1952. április 1-én. A szövetkezet kezdetben 60 tagot számlált és kb. 540 mázsa halat szállított. 1957-ben termelése 22,5 vagont tett ki.

A Gyomai Földművesszövetkezet 1946-ban alakult. Ekkor kb. 200 tagja volt és egy kisebb vegyesbolttal rendelkezett. Az induló tőkét a tagok adták össze pénzzel és terménnyel. 1948-ban ez a szövetkezet egyesült a Paraszt- és Hangya Szövetkezetekkel és Földművesszövetkezet néven folytatta működését. 1948-ban 5 üzlettel és 1 italbolttal rendelkezett; 1953-ban, a póhalmi és csudaballai szövetkezetek beolvadásával Körzeti Földművesszövetkezetté alakult át. Ugyanebben az esztendőben átvette a vendéglátó ipartól az italméréseket és az éttermet is. 1957-ben 23 boltegysége volt, melyből 1 áruház, 11 italmérés és 1 étterem-vendéglő.

A község területén tanácsi vállalat, szövetkezeti és magánkisipar működik. 1951-ben a magán kisiparosok száma kb. 175 volt.

1945-ben, mint a Budapesti Gőzmalom Rt. érdekeltsége, működött a községben az ún. Tiszamalom, mely 50—60 munkást foglalkoztatott. Ez a malom később a Békés megyei Malomipari Egyesülésbe olvadt be. A felszabadulás idején működött itt még az Iványi-féle (piros) malom is, melyet 1948-ban, az államosítás idején, leszereltek. — A Körösvidéki Öntöző Vállalat jogutóda a II. számú Vízgépészeti Vállalat, amely 1950 óta működik Gyomán. Működési területe három megye kisebb részére is kiterjed.

A községben van a Járási Sütőipari Vállalat, mely a járás községeit látja el kenyérrel. Ez a vállalat 1950-ben alakult.

A lakosság ipari szükségleteit 1951-ben csaknem a helybeli kisiparoság látta el. Ekkor alakult Gyomán az első ktsz, a járműgyártó és javító, majd cipész ktsz. Ez utóbbi később a vegyesipari ktsz-be olvadt. 1953-ban alakult a szabó ktsz, mely azonban 1955-ben feloszlott. A vegyes ktsz később kettévált: külön cipész és fodrász ktsz-t alakítottak.

A gyomai téglagyárban 1950-ben 4 kézíverő asztallal gyártották a téglát és naponta 8000 db. téglát vertek ki. Az üzemnek négy olyan szárítószinje volt, melyben 7000 db téglát tudtak tárolni. 1957-ben már 450 téglá-

²⁶ V. ö. KSH, Békés m. font. stat. adatai 1956. I. évf. Békéscsaba, 1957. 130.

prés dolgozott és naponta 45 000 téglát gyártottak. Új szárító-színükben 640 000 téglát tudtak tárolni. A gyár korszerűsítésével Diesel-motorral dolgoznak és a gyár kemencéjét 11 hónapon át tudják üzemeltetni.

Az elmúlt tíz év során sokat fejlődött Gyoma *egészségügyi* ellátottsága is, melyet elsősorban az új alkotások mutatnak. Az utolsó tíz évben kapott a község: 10 ágyas szülőotthont, 30 férőhelyes bölcsődét, központi orvosi rendelőt 3 körzeti orvossal, SZTK fogorvosi rendelőt, iskolafogászatot iskolaorvossal, tüdőgondozó intézetet, rákszűrő állomást és iskolafürdőt.

Az orvosi intézményekben több tízezer tanácsadást és szakorvosi gyógykezelést adtak. A községben előforduló szülések számának 90—95 százalékát a szülőotthonban végezték. — A Tüdőgondozó Intézet nagyon sokat tett a tbc leküzdésére és megelőzése terén. A járásra vonatkoztatva a tüdő- és rákszűrő vizsgálatok száma több tízezerre megy.

Az iskolaorvosi állás megszervezésével intézményesen biztosították a tanulók rendszeres orvosi ellátását és egészségügyi ellenőrzését.

Az iskolafürdőben minden héten egyszer ingyen fürödhetnek meg a tanulók.

Az intézményes egészség-védelem nagymértékben lecsökkentette a tbc, trachomás és vérhaj megbetegedések számát.

Gyoma kulturális ellátottsága a következő:

A község területén 11 áll. ált. iskola van, úgymint: I. és II. sz., csudaballai, halmágyi, kisnyilasi, póhalmi, telekpusztai, besenyszegi, Alkotmány Tsz, örökösnyilasi és az ugari. Hatvanhárom nevelő 1361 tanulót tanít 50 tanulócsoporthoz és 46 tanteremben. A községben működik áll. ált. gimnázium 14 nevelővel, akik 8 tanulócsoporthoz tanítanak 254 tanulót. E mellett működik 1 gyógypedagógiai iskola is 1 nevelővel és 15 tanulóval. Az óvodák száma 5, a óvónőké 12. Működik a községben 4 óvodai és 2 iskolai napközi otthon. A községben van kultúrotthon és népkönyvtár is.²⁷

Gyoma területe 39 105 kh (22 504 hektár). Népessége 1949. január 1-én 11 577 fő. 1941-hez viszonyítva a lakosság 5,4 százalékot fogyott. Külterületen él a népesség 36,3 százaléka. Az analfabeták száma 1949-ben 410 volt. Népsűrűsége 51,5.²⁸

²⁷ Békés m. tan. vb. műv. oszt. hiv. közlése 1957. szept.

²⁸ KSH. 1949. évi népsz. Bp. 1950. 164. 165.